

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	فصل اول: مفهوم فرهنگ و جغرافیای فرهنگی
۳	۱-۱ مفهوم جغرافیای فرهنگی
۱۵	۲-۱ مقیاس های جغرافیایی فرهنگ
۱۷	۳-۱ مفاهیم بنیادین در جغرافیای فرهنگی
۱۷	۱-۳-۱ مفهوم پخش فرهنگی
۲۰	۲-۳-۱ بوم شناسی فرهنگی
۲۴	۳-۳-۱ مفهوم ادراک محیطی
۲۵	۴-۳-۱ درهم تنیدگی فرهنگی
۲۶	۵-۳-۱ چشم انداز فرهنگی
۲۹	۶-۳-۱ قلمرو فرهنگی
۳۰	۷-۳-۱ ژئوپلیتیک فرهنگی
۳۳	۸-۳-۱ مفهوم ملت
۴۰	۹-۳-۱ مفهوم اقلیت فرهنگی
۴۳	۴-۱ جغرافیای فرهنگی و مکاتب انسان شناسی
۴۳	۱-۴-۱ نظریه تطور گرایی (تکامل گرایی)
۴۴	۲-۴-۱ نظریه اشاعه گرایی
۴۴	۳-۴-۱ نظریه کارکرد گرایی
۴۵	۴-۴-۱ نظریه روان شناسی اجتماعی
۴۵	۵-۱ جغرافیای تاریخی فرهنگ
۴۵	۱-۵-۱ تکامل الگوی معیشت جوامع بشری و فرهنگ
۴۷	۲-۵-۱ شهرنشینی و تمدن

صفحه	عنوان
۴۹	۳-۵-۱ حوزه‌های تاریخی تولید فرهنگ در مقیاس جهانی
۵۷	۶-۱ فلسفه جغرافیای فرهنگی
۶۰	۱-۶-۱ جغرافیای فرهنگی و مکاتب شناختی
۷۴	فصل دوم: ابعاد موضوعی جغرافیای فرهنگی
۷۴	۱-۲ جغرافیای فرهنگی و زبان
۷۶	۱-۱-۲ پراکندگی جغرافیایی خانواده‌های زبانی
۷۸	۲-۱-۲ فرایند پخش زبان در جغرافیای فرهنگی
۷۹	۳-۱-۲ تأثیر محیط طبیعی در انتخاب واژگان
۸۰	۴-۱-۲ جغرافیای زبان و فرایند جهانی شدن
۸۱	۵-۱-۲ ژئوپلیتیک زبان
۸۳	۶-۱-۲ جغرافیای فرهنگی و ادبیات
۸۵	۲-۲ جغرافیای فرهنگی و دین
۸۵	۱-۲-۲ بررسی توزیع فضایی ادیان و مذاهب
۸۸	۲-۲-۲ جغرافیای فرهنگی و پخش مذاهب
۸۹	۳-۲-۲ تأثیر محیط طبیعی در آموزه‌های ادیان و مذاهب
۹۲	۴-۲-۲ محیط جغرافیایی و ظهور چشم‌اندازهای مقدس ادیان و مذاهب
۹۴	۵-۲-۲ آموزه‌های ادیان و مذاهب و جغرافیای زیستی
۹۵	۶-۲-۲ دین و قلمروسازی
۹۶	۷-۲-۲ جغرافیای فرهنگی و تعارضات مابین ادیان و تمدن‌ها
۱۰۷	۸-۲-۲ رابطه متقابل مذهب و توسعه (نظریهٔ ماکس وبر)
۱۱۱	۳-۲ جغرافیای فرهنگی و رسانه‌های گروهی
۱۱۷	۱-۳-۲ کارکردهای استراتژیک رسانه‌ها در کنترل و هدایت افکار عمومی
۱۲۰	۲-۳-۲ صنعت فیلم و جغرافیای فرهنگی
۱۲۲	۴-۲ جغرافیای فرهنگی و نقش رو به تغییر زنان در عصر جدید
۱۲۴	۱-۴-۲ جغرافیای فرهنگی و مکتب فمینیسم
۱۲۸	۲-۴-۲ زنان و ابعاد مختلف فضای جغرافیایی
۱۳۰	۳-۴-۲ اکولوژی جنسیت (اکوفمینیسم)
۱۳۱	۵-۲ جهانی شدن و جغرافیای فرهنگی
۱۳۱	۱-۵-۲ مفهوم جهانی شدن

صفحه	عنوان
۱۳۳	۲-۵-۲ جهانی شدن و بعد فرهنگی فضا
۱۳۹	۲-۵-۳ برنامه‌ریزی فضایی و فرهنگ سرمایه‌داری جهانی شده
۱۴۱	فصل سوم: جغرافیای فرهنگی و توسعه
۱۴۱	۱-۳ مقدمه
۱۴۵	۱-۱-۳ حکومت‌ها و ساختارهای سیاسی
۱۴۸	۲-۱-۳ تکنولوژی
۱۵۱	۲-۳ توسعه و آسیب‌های فرهنگی فضا
۱۵۳	۱-۲-۳ لیبرالیسم غربی و تضعیف فرهنگ‌های ملی
۱۵۵	۲-۲-۳ تأخر فرهنگی
۱۵۶	۳-۲-۳ فرهنگ تخریب
۱۵۷	فصل چهارم: جغرافیای فرهنگی ایران
۱۵۸	۱-۴ ابعاد اکولوژیک فرهنگ در ایران
۱۵۹	۱-۱-۴ زبان فارسی
۱۶۱	۲-۱-۴ دین
۱۶۵	۲-۴ عناصر و ویژگی‌های جغرافیای فرهنگی ایران
۱۷۹	۳-۴ ابعاد جغرافیای فرهنگ سیاسی در ایران
۱۷۹	۱-۳-۴ باور تمرکز قدرت در رأس حکومت و آثار کارکردی آن بر ...
۱۸۳	۲-۳-۴ فرهنگ سیاسی ایران و نوع نگاه نسبت به قدرت‌های خارجی
۱۸۴	منابع

مقدمه

بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی پرداختن به موضوع فرهنگ در مطالعات علوم جغرافیایی از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار شده است. پرسش به این پاسخ که چرا از میان دو قلمرو جغرافیایی مختلف، علی‌رغم وجود داده‌های طبیعی یکسان، یکی توسعه یافته و دیگری رشد نکرده است و یا این که علل گسترش فرهنگ غربی را در جهان صرفاً نمی‌توان به کمک مباحث اقتصادی توضیح داد، نمونه‌ای از مسائل نظری پیش روی پژوهشگران این حوزه است. به عبارت دیگر در گذشته در تبیین علل و ساز و کار ظهور توسعه، به طرح مباحث اقتصادی و یا سیاسی - ایدئولوژیک بسنده می‌شد؛ اما امروزه مباحث فرهنگی نقش پررنگ‌تری در تبیین سیر تکامل توسعه در جوامع یافته است. در این راستا توجه به اندیشه‌های حاکم بر جامعه در طول تاریخ، نگرش مردم به جهان هستی و نحوه مواجهه با آن، شیوه‌های زیست و معیشت و مواردی از این دست می‌تواند به پژوهشگران در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری توسعه یاری رساند؛ تمامی این موضوعات را می‌توان در ذیل مقوله فرهنگ مطالعه نمود. تصمیم‌ها و کنش‌های انسانی معطوف به ایجاد تغییر در فضا، با بحث درباره‌ی زیرساخت‌ها و پیش‌زمینه‌های فرهنگی - هویتی بیگانه نیست. از این رو هر یک از چارچوب‌های فرهنگی، بر مبنای آموزه‌های خود، روش‌ها و دورنمای ویژه‌ای را برای ایجاد به‌گشت فضای مطلوب جغرافیایی، به مثابه محمل نیروهای سیاسی - نهادی تصمیم‌گیر و فضا‌ساز ترسیم و کار کردها، هویت‌ها و فرهنگ‌های متفاوت زمینه پیدایش فضاهای مختلف را فراهم می‌کند. کارکردهای فرهنگی جوامع در تلفیق با اراده‌ی نهادهای تصمیم‌گیر همواره به شکل‌گیری نوع خاصی از مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی می‌انجامد. برنامه‌ریزی فضایی به معنای آینده‌نگری و تصمیم‌گیری برای ایجاد تغییر مطلوب در فضا و مکان جغرافیایی، بر عهده‌ی نهادهای تصمیم‌گیر متکی به مستندات و فرایندهای فرهنگی و هویتی است. زیست‌بوم (اکوسیستم) جغرافیایی یا فضا، در مجموع شامل محیط تغییر شکل یافته انسانی است که در آن جهت‌دهی، میزان و شدت تغییرات فضا زیر نفوذ فرهنگ حاکم بر جامعه و مکتب فکری - فلسفی حکومت‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر، تنظیم، مدیریت و کنترل می‌شود. بنابراین علوم جغرافیایی

در اساس، محصول فرهنگ‌ها و مکتب‌های فکری تغذیه‌کننده آن است. از سوی دیگر توسعه فضا در ابعاد مختلف بدون اصلاح و ارائه الگوهای فرهنگی جدید نیز امکان‌پذیر نیست. به طوری که با تحول الگوی فرهنگی - رفتاری پیشینی و بازساخت الگوهای جدید زمینه برای بروز و بازتولید توسعه در جوامع فراهم می‌شود. از همین رو در جغرافیای فرهنگی افزون بر توصیف و تبیین شرایط عینی و جهان بیرونی به مهندسی و تغییر فضا نیز توجه می‌شود. هدف از توصیف شرایط عینی، درک روابط فراگیر و ضروری میان پدیده‌ها برای به کارگیری آنها در تأمین اهداف، علایق، تصمیم‌ها و نیازهای زندگی اجتماعی است. بر این قرار قضایای مربوط به این گرایش نظام‌مند علمی علاوه بر جنبه‌های توصیفی دارای تبیین‌های علی، غایت‌اندیش و زمینه‌ساز است. اگر توسعه در مفهوم جامع (مادی و معنوی) و فرهنگ نیز در مفهوم عام آن مدنظر باشد، در این صورت توسعه و فرهنگ مفاهیم مشترک و متداخلی هستند که تمامی شئون زندگی را در برمی‌گیرند. از این رو تفاوت‌ها و شباهت‌های مؤلفه‌های فرهنگی گروه‌های انسانی در ابعاد فضایی- مکانی و بررسی تغییرات آن در طی زمان‌های مختلف، بررسی تأثیر عناصر طبیعی و انسانی در فرهنگ جوامع مختلف و بررسی رابطه متقابل فرهنگ و توسعه فضا، از موضوعات اساسی در جغرافیای فرهنگی است. در جغرافیای فرهنگی دامنه مطالعات به تحلیل فضایی و ریخت‌شناسی (مورفولوژی) چشم‌اندازهای فرهنگی محدود نیست. هدف اصلی در این شاخه از دانش جغرافیا بررسی تأثیر فضایی فرهنگ بر الگوی رفتاری جوامع و فعالیت‌های مکانی است. در جغرافیای فرهنگی در وجه کاربردی بر مکان‌گزینی، مکان‌یابی، کاربری اراضی، شکل‌ها، نحوه بهره‌گیری از فضاها و تأثیرپذیری آنها از فرهنگ تأکید می‌شود. در این کتاب نیز کوشش شده است تا به نقش کارکردهای فضایی فرهنگ در ظهور چشم‌اندازها و آثار آن بر توسعه پرداخته شود. نظر به کمبود منابع علمی جغرافیای فرهنگی در زبان فارسی، غنای ادبیات علمی این حوزه نیازمند بذل توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران است. امید می‌رود کتاب حاضر گامی، هر چند کوچک، در این مسیر برداشته باشد.

احسان لشگری تفرشی

سیدعباس احمدی